

از کویر تا دریا از دریا تا کویر

«نگاهی به نواحی آب و هوایی ایران»

ملیحه حمامی نژاد، دبستان پروین اعتصامی، منطقه‌ی کهریزک

درس نواحی آب و هوایی، پایه‌ی چهارم ابتدایی می‌گوید: هر محیط جغرافیایی خاص، یک سیستم فضایی را به نمایش می‌گذارد. شناخت ویژگی‌های محل زندگی، درک و مقایسه‌ی تفاوت‌ها و تشابهات، تنوع محیطی، نحوه‌ی تعامل انسان و محیط در طول زمان، مسائل و مشکلات توسعه‌ی نواحی و کشورها، امکانات محیطی و جغرافیایی کشور، و بالاخره حفاظت از محیط و مکان، از اهم مباحث این درس است.

در راهنمای برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی در مورد درس ۱۷ چنین عنوان شده است که انتظار می‌رود دانش‌آموزان:

۱. انواع آب‌وهوا در ایران را نام ببرند.
۲. نواحی مختلف آب‌وهوایی را از نظر دما و بارش مقایسه کنند.
۳. ویژگی‌های هر منطقه‌ی آب‌وهوایی را بیان کنند.
۴. محل تقریبی شهر یا روستای محل اقامت خود را روی نقشه‌ی آب و هوامعین کنند.
۵. وضعیت هوا را در یک منطقه ثبت کنند.

۶. با توجه به شرایط آب و هوایی هر مکان، ابزار و وسایل لازم برای سفر به آن مکان را حدس بزنند و فهرست کنند.

ایران کشور پهناوری است. بعضی جاهای آن کوهستانی و برخی پست و کم ارتفاع‌اند. بخشی از آن در کنار دریاست و بخش دیگر از دریا فاصله دارند. بنابراین آب‌وهوای متنوعی دارد. در این درس به چهار منطقه‌ی آب و هوایی ایران، به همراه نمودارهای بارش آن، که متأثر از عوامل طبیعی آن منطقه است، اشاره شده است: در ناحیه‌ی معتدل خزری، به دلیل نزدیکی آن به دریای خزر، باران فراوان می‌بارد، ولی گرما و سرمای شدیدی وجود ندارد. در ناحیه‌ی معتدل و نیمه‌خشک کوهستانی بیشتر ماه‌های سال هوا سرد است. سایر نواحی نیز به همین ترتیب از عوامل طبیعی منطقه‌ی خود متأثرند. نکته‌ی دیگر، تحت تأثیر قرار گرفتن پوشش افراد هر منطقه از آب و هوای آن منطقه است.

برای تدریس درس ۱۷ مطالعات اجتماعی (نواحی آب و هوایی ایران) روز قبل از تدریس، از دانش‌آموزان خواستم به‌عنوان تکلیف با اولیای خود مصاحبه‌ای درباره‌ی شهر و استانی که در آن به دنیا آمده‌اند، انجام دهند و نتیجه‌ی مصاحبه را به‌صورت یک جدول پرسش و پاسخ تنظیم کنند.

سؤالات این موارد را دربر می‌گرفتند: نام شهر و استانی که در آن به دنیا آمده‌اند؛ شرایط آب و هوایی استان؛ میزان دما و بارش در ماه‌های گوناگون سال؛ پوشاک مناسب با آب و هوای آن استان؛ ابزار و وسایل لازم به هنگام سفر به آن استان. علاوه بر این، از آن‌ها خواستم اگر عکسی از شهر و استان خود دارند، به کلاس بیاورند. برای آشنایی بیشتر دانش‌آموزان، اسلایدهای نقشه‌های آب و هوایی ایران، نمودارهای بارش، دما و عکس‌هایی از مناظر نواحی آب و هوایی مطرح‌شده در کتاب را آماده کردم و به همراه خود آوردم.

در روز تدریس، قبل از ورود دانش‌آموزان به کلاس، به کمک تخته‌ی هوشمند، نقشه‌ی نواحی آب و هوایی را به نمایش گذاشتم. توجه دانش‌آموزان به هنگام ورود به کلاس به نقشه معطوف شد. بدون آنکه توضیحی

بدهم، از آن‌ها خواستم به نوبت پیش من بیایند و ضمن تحویل دادن برگه‌های مصاحبه، از سبب روی میزم یک کارت واژه بردارند. روی کارت‌ها واژه‌های مربوط به درس نوشته شده بودند تا گروه‌بندی دانش‌آموزان براساس آن‌ها صورت گیرد. واژه‌های کلیدی: گرما، سرما، معتدل، خشک، نیمه‌خشک، دما، بارش، مرطوب و شرجی.

از هر واژه چهارتا در نظر گرفته بودم. به این ترتیب، اعضای گروه‌ها مشخص شدند و درکنارهم نشستند. پس از بررسی برگه‌های مصاحبه، از هر ناحیه‌ی آب و هوایی، یک مورد را که از بقیه کامل‌تر بود، انتخاب کردم.

نفر اول از ناحیه‌ی معتدل و مرطوب خزری انتخاب شد و پای تخته آمد. او ضمن نمایش عکس‌های خود، شهر و استان والدینش را معرفی کرد. درباره‌ی آب‌وهوای شهر لاهیجان در گیلان، میزان بارندگی آن، دمای هوا و لزوم همراه داشتن چتر و بارانی توضیح داد. روی نقشه هم شهر لاهیجان را نشان داد. ناحیه‌ی معتدل و مرطوب خزری را هم معرفی کرد و اسلایدهای مربوط به آن را نمایش داد.

نفر دوم از ناحیه‌ی معتدل و نیمه‌خشک کوهستانی به معرفی شهر خرم‌آباد در لرستان و ویژگی‌های آب و هوایی آن پرداخت. ضمن نشان دادن عکس‌های خود، از دانش‌آموزان خواست هنگام سفر زمستانی به این شهر زنجیر چرخ، ضدیخ برای ماشین و لباس گرم داشته باشند. در پایان، شهر خرم‌آباد را روی نقشه مشخص کرد. من هم در تکمیل توضیحاتش، با نمایش اسلایدهای مربوط به این ناحیه، مطالب باقی‌مانده را بیان کردم.

برای معرفی سومین ناحیه‌ی آب و هوایی، یعنی گرم و خشک داخلی، دانش‌آموزی که والدینش متولد شهر قم بودند، با نشان دادن عکس‌های خود، درباره‌ی هوای گرم این شهر و بارش کم و خشکی آن، به معرفی شهر پرداخت. به او توصیه کردم هنگام سفر به شهر قم کلاه آفتاب‌گیر و عینک آفتابی و کرم ضدآفتاب به همراه داشته باشد. سپس شهر قم را روی نقشه

خواستم ضمن مرتب کردن حروف آن‌ها، مشخص کنند هر شهر برای کدام ناحیه‌ی آب و هوایی است و آن را روی نقشه نشان دهند. در نهایت فعالیت گروه‌ها بررسی و بازخورد مناسب داده شد. در پایان تکلیفی را در قالب بازی منزل تعیین کردم. قرار شد پس از انجام بازی، نتیجه‌ی فعالیت را به کلاس ارائه دهند.

شرح بازی: ابتدا نفر اول طاس می‌اندازد. اگر ۶ آمد، نام شهری را بیان می‌کند و بقیه‌ی اعضای خانواده باید مشخص کنند این شهر در کدام ناحیه‌ی آب و هوایی قرار دارد. هرکس ۶ آورد می‌تواند نام شهر را تعیین کند. در پایان خود دانش‌آموز پاسخ‌ها را بررسی می‌کند.

نشان داد و من مطالب تکمیلی را به همراه اسلایدهای مربوطه بیان کردم.

برای معرفی چهارمین ناحیه‌ی آب و هوایی، یعنی گرم و شرجی سواحل جنوب، دانش‌آموزی که والدینش زاده‌ی شهر بندرعباس در استان هرمزگان بودند، پای تخته آمد و درباره‌ی گرمای هوا و نبود سرمای شدید و شرجی بودن این شهر توضیحاتی داد. توصیه کرد مسافران بندرعباس کلاه آفتاب‌گیر و عینک آفتابی و لباس نخی با خود ببرند. پس از مشخص کردن شهر بندرعباس روی نقشه، من توضیحات تکمیلی را به همراه اسلایدها نشان دادم.

برای ارزشیابی نام چند شهر را به صورت درهم‌ریخته روی تخته نوشتم و از گروه‌ها